

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างและลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
2. เพื่อทบทวนพัฒนาการของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
3. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ซึ่งได้ข้อมูลการวิจัยมาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณอิงหลักของ Yamane' โดยใช้ความคลาดเคลื่อนการกำหนดตัวอย่างที่ระดับ .05 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ จำนวนสถานประกอบการจำแนกตามรูปแบบการจัดตั้งตามกฎหมาย และภาค รวม 4 ภาค จำนวน 500 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ ระดับตำแหน่ง และ ระดับรายได้ มีลักษณะเป็นการตอบแบบตรวจสอบรายการ (check-list) นำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ส่วนที่ 2 ลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยสังเกตและสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาเบื้องต้น

1. สังเกตและสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาเบื้องต้น
2. เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในภาคสนาม โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
 - 1) คณะผู้วิจัย ทำการศึกษาข้อมูล เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง
 - 2) คณะผู้วิจัย จัดทำแผนการดำเนินงานโดยการออกแบบเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลพร้อมทั้งให้ผู้ทรงวุฒิเป็นผู้พิจารณาประเด็นและเครื่องมือร่วมกันกับคณะผู้วิจัย
 - 3) ทดสอบเครื่องมือ (Pre-Test) เพื่อหาค่าความถูกต้อง (Validity)ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถาม และปรับแก้จนได้เครื่องมือในการสำรวจที่สมบูรณ์ที่สุด
 - 4) คณะผู้วิจัย ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม
 - 5) คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับมา พร้อมทั้งทำการ Double Check แบบสอบถามอีกครั้ง

3. สัมภาษณ์ระดับเจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างบางส่วน
ในการศึกษาครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอ้างอิง มีรายละเอียด
ดังนี้

1) สถิติพรรณนาได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร
ต้น และตัวแปรตาม ในทุก ๆ ด้านของข้อมูล

2) สถิติอ้างอิงได้แก่ F-Test และการทดสอบเปรียบเทียบรายคู่ (Multiple
Comparison) โดยวิธี SD โดยวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต
ในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

1. จุดมุ่งเน้นของหลักสูตร มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อรายวิชาในหมวดบังคับ
เรียนเพราะมีความจำเป็นต่อการนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพนัก และเพื่อให้นักศึกษามีความรู้เพื่อ
นำไปใช้ในการสอบตัวทนายความ และเนติบัณฑิตไทย ในอนาคตต่อไปด้วย

2. คุณลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตที่ดีในการส่งเสริมคุณภาพของบัณฑิตเมื่อ
สำเร็จการศึกษาแล้วมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานทางกฎหมาย โดยเน้น
การเรียนการสอนวิชากฎหมายภายในประเทศ เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น ซึ่งจะมุ่งเน้นทางด้าน
ปฏิบัติมากกว่าด้านทฤษฎี ด้วยการทำความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชน ให้
นักศึกษาได้เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย เพื่อจะได้นำไปใช้กับการประกอบวิชาชีพ

3. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ได้บัณฑิตตามคุณลักษณะพึงประสงค์
ของมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพสามารถประกอบวิชาชีพกฎหมายได้ รูปแบบจัดการเรียนการสอน
และสื่ออำนวยความสะดวกนั้น มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการบรรยายในชั้นเรียน โดยมีสื่ออำนวยความสะดวก เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด เทคโนโลยีสารสนเทศ และในการสอนก็มีการใช้ระบบการ
เรียนการสอนผ่านระบบ E-learning มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ
มาบรรยายให้ความรู้แก่นักศึกษาเพื่อเสริมความรู้ในทางปฏิบัติ และมีฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ตทั้งในและ
ต่างประเทศให้นักศึกษาได้ค้นคว้าด้วยตนเอง

4. ลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตที่คาดว่าจะได้รับจากการพัฒนาหลักสูตรในครั้ง
ต่อไป มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานของ สกอ. การปรับปรุง
หลักสูตรจะต้องให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคม โดยการพัฒนา
หลักสูตรจะเน้นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระให้เป็นไปตามพัฒนาการด้านกฎหมายที่ทันต่อการความ
เปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคม รวมถึงมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อเป็น
พื้นฐานการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และรองรับมาตรฐานการประกอบวิชาชีพกฎหมายที่มีความ
หลากหลาย ปรับปรุงในส่วนของรายวิชาภาษาอังกฤษของนักกฎหมาย และกฎหมายอาญาที่ปรับจาก
วิชาเลือกเป็นรายวิชาบังคับ เพิ่มวิชาประชาคมอาเซียน และวิชาภาษาของประเทศอาเซียน

5. การเตรียมความพร้อมของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตเพื่อรับรองการเข้าสู่อาเซียน มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีหลักสูตรในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีต ในประเด็นสำคัญ คือ ด้านภาษาต่างประเทศที่เดิมจะเน้นเพียงรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายโดยส่งเสริมให้เรียนเป็นวิชาเลือก แต่ในปัจจุบันได้กำหนดรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายเป็นวิชาบังคับและเพิ่มรายวิชาเลือกเป็นภาษาสากลและภาษาอาเซียนเช่น ภาษาเขมร ภาษาอิสลาม เป็นต้น เพื่อให้มีความเป็นสากลและทันสมัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 49.43 อายุระหว่าง 31-40 ปี มีจำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 36.96 วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 46.26 อาชีพทนายความ มีจำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 34.47 ระดับตำแหน่งในปัจจุบันเป็น ผู้ปฏิบัติงาน มีจำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 62.13 ระดับรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 50,000 บาท มีจำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 72.56 อยู่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 27.89

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามภูมิภาค ดังนี้คือ ภาคใต้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ภาคกลางโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ภาคเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมากที่สุด คือ คุณธรรม จริยธรรม ของนักกฎหมาย มีจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 26.76

ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อันดับที่ 2 คือ คุณธรรม จริยธรรม ของนักกฎหมาย และความรับผิดชอบต่อสังคม มีจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22

ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อันดับที่ 3 ทักษะทางภาษาต่างประเทศมีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 26.98

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ว่าไม่จำเป็นมากที่สุด การพัฒนานักศึกษาโดยการให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบริการวิชาการของหลักสูตร การทำวิจัยของอาจารย์ในหลักสูตร เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 14.29

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ว่าจำเป็นมากที่สุด การจัดให้มีแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกฏหมายของอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 97.73

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวมมีความจำเป็นอยู่ในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามภูมิภาค พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามวุฒิการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านเห็นด้วยหรือไม่ กับการเพิ่มรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคอาเซียน เพื่อรองรับกับประชาคมอาเซียน และ ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรับรองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนข้ออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามอาชีพพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการเพิ่มเติมรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของประเทศในภูมิภาคอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามระดับตำแหน่งในปัจจุบันพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรับรองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนข้ออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558

1. ถ้าเป็นกฎหมายที่ควรจะต้องรู้(กฎหมายของประเทศในกลุ่ม AEC) ก็ให้บรรจุเป็นรายวิชาบังคับเลือก แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่ไม่ให้บังคับในกลุ่มประเทศ AEC แต่เป็นการบังคับใช้ในประเทศของตน เห็นว่าอาจจะป็นรายวิชาเลือกสำหรับคนที่สนใจ เพื่อไปประกอบอาชีพในประเทศนั้น ๆ
2. ควรมีหลักสูตรกฎหมายที่เป็นกลางในการบังคับใช้เฉพาะ และเป็นที่ยอมรับของประชาคมฯ และพลเมืองที่แตกต่างกันทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ของแต่ละประเทศ
3. เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาควรหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ไม่จำเป็นที่มหาวิทยาลัยจะต้องเตรียมความพร้อมให้ทุกอย่าง แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละมหาวิทยาลัยว่าจะผลิตนิติศาสตร์บัณฑิตเพื่อรองรับตลาดงานในลักษณะใด
4. การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับสมาคมอาเซียนนั้น ควรมีการสอนตั้งแต่ระดับมัธยมเลยเพราะประชาชนจะได้รู้ระบบกฎหมาย และหลักสูตรระดับอุดมศึกษาควรให้ผู้มีประสบการณ์ด้านกฎหมาย ผู้ที่ใช้กฎหมาย ร่วมในการถ่ายทอดประสบการณ์ทางวิชาชีพ

5. กฎหมายเป็นสิ่งสะท้อนสังคมที่ใช้กฎหมายนั้น ๆ เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะต้องมีกฎหมายกลางเพื่อบังคับใช้กับทุกประเทศในอาเซียน ดังนั้นเวลานี้ควรจะมีการศึกษากฎหมายของทุกประเทศในอาเซียนทุกฉบับแล้วนำมาสร้างกฎหมายกลางร่วมกัน มิใช่เพียงการใช้หลักของกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อสร้างทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต

6. การพัฒนาวิชาชีพนักกฎหมาย จุดมุ่งหมายในการเรียนคือ พัฒนาคุณภาพเป็นประเทศให้มีความรู้ความสามารถ ส่วนการเข้าสู่อาชีวนั้นเป็นข้อกำหนดของสมาชิกอาเซียน ดังนั้น หากนักกฎหมายท่านใดมีความประสงค์ที่จะติดต่อเพื่อรองรับ นักลงทุน บุคคลจากประเทศต่าง ๆ ก็สามารถพัฒนาตนเองได้โดยการไปเรียนเพิ่มเติมในกฎหมายประเทศต่าง ๆ

7. ทางด้านวิชาการทางกฎหมายควรมีการจัดอบรมกฎหมายที่ได้แก้ไขใหม่ ให้ทันต่อเหตุการณ์ ทั้งอบรมในด้านปัญหาที่อาจเกิดกับทนายความ และประชาชน อบรมด้านเทคนิค และทักษะการทำงาน ความละเอียดรอบคอบ ซึ่งอาเซียนจะมีชาวต่างชาติมาเป็นคนงานในประเทศไทย และจะมีปัญหาเกิดอีกมากมาย

8. เพื่อรองรับ AEC ควรนำความคิดที่เป็นระบบสากลมาใช้ร่วมกับการประกอบวิชาชีพให้มากขึ้น แต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีความพัฒนาเพื่อปูทางสู่ระบบสากล ดังนั้น จุดนี้จึงเป็นจุดสำคัญในการชะลอการพัฒนากระบวนการกฎหมาย และระบบต่าง ๆ ของไทยเพื่อพัฒนาสู่สากล

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะบัณฑิตของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1. เนื่องจากประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ของแต่ละประเทศแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องมีการยอมรับ กติการ่วมกันเสียก่อน จึงจะบังคับใช้กฎหมายร่วมกันได้ เพราะฉะนั้นจะต้องเกิดปัญหาแก่ผู้ปฏิบัติ

2. ให้มีการสอบหลักสูตรเฉพาะทางเป็นกรณีเพื่อการประกอบอาชีพขั้นสูงต่อไป โดยมีประกาศนียบัตรรับรองจากสภาทนายความ

3. สามารถทราบข้อกฎหมายของประเทศในสมาคมอาเซียน เพื่อนำไปใช้ลงทุนในประเทศอาเซียนได้ เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบธุรกิจการค้าได้เป็นอย่างดี

4. การเป็นผู้ที่มีทักษะ การเจรจาที่ดี การเกิดความขัดแย้งจากการแตกต่างในทางความคิด ความเป็นกลาง สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยความรอบรู้ ด้านธุรกิจ เศรษฐกิจ ธรรมเนียม วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ การสื่อสาร และถ่ายทอดวิชาการ มากกว่า หาข้อเท็จจริงสู่ศาลเพื่อหาผู้ชนะ ผู้แพ้ สำคัญต้องรอบรู้ด้านธุรกิจ หลักการทำงาน

5. ควรมีคุณธรรม ความสุจริต ความเป็นเลิศทางวิชาการ ตลอดจนมีการศึกษาเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ควรให้วิทยากรที่มีอาชีพกฎหมายในการอบรมและมี เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ศันศว่า เป็นต้น มาบรรยายให้ความละเอียดรอบคอบเกี่ยวกับ ที่ตั้ง หรือ หน่วยงานที่อาจจะเจอปัญหาได้ เช่น แพทย์ เพื่อให้ทนายมีความรอบรู้ ควรจัดอบรมให้มาก ๆ ทางด้านวิชาการกฎหมาย และมีทนายอาวุโสทางด้านประสบการณ์ด้วยให้คำแนะนำหรือชี้แนะ หากเจอปัญหาต่าง ๆ

6. การศึกษากฎหมายของประเทศไทย ต้องฝึกฝนให้นักศึกษาเรียนแบบ Discussion group ให้มากกว่านี้ (ปัจจุบันต่างคนต่างเรียนทำให้ขาดทักษะการประชุมและการทำงานเป็นทีม) และสถาบันควรอำนวยความสะดวก สถานที่ ทางด้าน Discussion room ด้วย

ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1. ปัจจุบันการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดถึงลักษณะของผู้สำเร็จในอนาคต ดังนั้นต้องตอบโจทย์สังคมตามที่ต้องการได้จริง
2. เสริมหลักสูตรพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับหลักสูตรทางวิชาการ
3. เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต้องมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน
4. ควรมีการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยม เพื่อปลูกฝังให้นักศึกษาเข้าใจในการใช้กฎหมายของประเทศในภูมิภาคอาเซียนขึ้นพื้นฐานก่อน

บทสนทนากลุ่ม

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตได้เปิดวิชากฎหมาย วิชาหนึ่งซึ่งเปิดมาได้ไม่นาน คือ ทักษะการใช้ภาษากฎหมาย เพราะทางมหาวิทยาลัยและหลักสูตรนั้นได้มีการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเขียน เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความชำนาญ และความเข้าใจมากขึ้น

2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ผ่านมาจะไม่เปิดสอนในรายวิชานี้ แต่ต่อมาต้องเปิดสอน เพราะจากการตรวจงานนักศึกษาไม่สามารถที่จะสื่อสารโดยการเขียนให้เข้าใจง่ายได้ ทั้งนี้ทางมหาวิทยาลัยเองจึงจำเป็นต้องให้ทางอาจารย์ได้พบนักศึกษาแบบตัวต่อตัว ก็เพื่อให้นักศึกษาได้รู้ถึงข้อบกพร่องในเรื่องของการเขียนมากขึ้น แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะต้องใช้อาจารย์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็ถือว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจพอสมควร ในส่วนของกิจกรรมอื่น ๆ ทางมหาวิทยาลัยก็มีการส่งเด็กนักศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนกายประเทศอาเซียน แต่ก็จะมีปัญหาที่ว่าประเทศที่ต้องไปนั้นจะต้องมีความสามารถทางด้านภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาเฉพาะ

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เด็กที่มาเรียนจะมีปัญหาในเรื่องของการใช้ภาษาไทยคือ ส่วนใหญ่นั้นจะเป็นเด็กที่มาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น พังงา กระบี่ ตรัง สตูล รวมถึงสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้สื่อสารกันคือ ภาษายาวี โดยพื้นฐานแล้วการใช้ภาษาไทยสามารถพูดได้ แต่จะเขียนบางคำไม่ถูกต้อง ซึ่งจะมีปัญหาในเรียน เพราะรายวิชานี้ต้องเขียนบรรยายด้วยภาษาทางราชการ ในส่วนของกิจกรรมทางมหาวิทยาลัยจะให้มีส่วนของการทำความเข้าใจและศาลจำลองเป็น เพื่อให้เด็กได้ถึงกับบทบาทและหน้าที่ รวมไปถึงบุคลิกของตัวละครนั้น ๆ ที่ทำขึ้นมานั้นเพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เข้าศึกษา

4. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย เห็นด้วยกับการทำศาลจำลองของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต แต่เนื่องจากการสื่อสารปัจจุบันของนักศึกษา ยังใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้องเท่าที่ควรจึงต้องมีการพัฒนาตรงนี้ก่อน ทั้งนี้การจัดศาลจำลองนั้นตัวนักศึกษาเองจะต้องมีประสบการณ์ และความสามารถพอสมควร ซึ่งทางมหาวิทยาลัยก็ได้มีการจัดดูแลและคอยสนับสนุนในด้านนี้อยู่แล้ว ก็ควรมีการสนับสนุนในการมีจิตสาธารณะด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม

5. มหาวิทยาลัยเกริก ทางมหาวิทยาลัยได้มีการสนับสนุนให้นักศึกษานั้นได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แต่สิ่งหนึ่งที่สนับสนุนมากที่สุดของหลักสูตร คือ การจัดศาลจำลอง โดยจัดให้นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์การเรียนรู้ตั้งแต่แรกที่เข้ามาศึกษากฎหมาย

6. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมศาลจำลองขึ้น เพื่อให้เด็กได้ฝึกบุคลิกภาพ การสื่อสาร การวางตัว และฝึกการพูด ควบคู่กับการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมาย เพื่อฝึกด้านความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ทางด้านการใช้กฎหมาย คำพูด ความคิด รวมถึงความเข้าใจในเรื่องแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เอามาใช้ในการทำศาลจำลอง รวมไปถึงการเข้าถึงสถานที่ที่จะเข้าไปผสานงานอีกด้วย

7. ความคิดเห็นขององค์กรนักกฎหมายท่านหนึ่ง กล่าวว่าแต่ละมหาวิทยาลัยก็มีปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ปัญหาต่าง ๆ คิดว่าน่าจะแก้ปัญหาโดยการเปิดหลักสูตรตั้งแต่เริ่มปีที่ 1 เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้แก่นักศึกษา การปฏิบัติจริงก็น่าจะอยู่ในช่วงของปี 3 เพราะคิดว่าจะมีประสบการณ์ความรู้ที่เพียงพอ เพราะนักศึกษานั้นก็ได้มีการผ่านวิชา กฎหมายหลายอย่างเช่น วิ.แพ่ง วิ.อาญา กฎหมายล้มละลาย เมื่อจบไปแล้วสามารถหาบทพิพากษาในการประกอบอาชีพนั้นควรเป็นอาชีพใด

8. ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ประจำศาลชั้นต้น ประจำสำนักประธานศาลฎีกา กล่าวว่า การจัดศาลจำลองจากการสังเกตนั้น เห็นว่าศาลไทยในปัจจุบัน คือศาลยุติธรรม ที่ได้มีการจัดฝึกอบรมเข้าค่ายเกิดขึ้น เพื่อฝึกให้ผู้ที่เข้าอบรมนั้นได้รู้ถึงการฝึกการประกอบวิชาชีพ

9. ผู้อำนวยการฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสหภาพความ เวลาของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม จะช่วยในเรื่องของการฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์จริง ถือได้ว่าเป็นการฝึกเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้และสัมผัสชีวิตจริงในการทำงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเก็บรายละเอียด และยังรวมถึงความเท่าเทียมกันของคน ฝึกในเรื่องของการสื่อสาร มารยาทและเทคนิคการพูด การถามซักต่าง ๆ เมื่อมีการเปิดอาเซียนขึ้น ถ้ามีความรู้ด้านภาษาอื่นจะสามารถทำให้ทนายผู้หนึ่งมีงานที่สามารถเข้ากลุ่มอาเซียนได้ เพราะฉะนั้นผลกระทบจริง ๆ น่าจะเกิดน้อยมากในส่วนของนักกฎหมายทั้งหมด ปัญหาคือว่าถ้าใครปรับตัวได้ดีสามารถสื่อสารพูดได้หลายภาษา ก็จะทำให้มีช่องทางที่หลากหลายในการที่จะประกอบอาชีพ ฉะนั้นการเข้าสู่อาเซียนถือว่าต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามภูมิภาคพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกภาค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ที่ต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วภาษาที่ใช้ในการสื่อสารก็จะเป็นภาษาอังกฤษ แต่โดยพื้นฐานแล้วในแต่ละประเทศจะมีความเข้าใจในภาษาของตนเองมากกว่าที่จะใช้ภาษาสากล ซึ่งทำให้ต้องตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นหลัก เพราะหากมีการติดต่อประสานงาน หรือต้องไปทำงานที่ประเทศกลุ่มอาเซียนนั้น ๆ แล้วจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับภาษาของประเทศนั้นได้เป็นอย่างดีด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงเล็งเห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายในด้านภาษา ศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศกลุ่มอาเซียน ประกอบกับการเรียนการสอนในปัจจุบันไปด้วยเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

2. ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมากที่สุด คือ คุณธรรม จริยธรรม ของนักกฎหมาย มีจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 26.76 และเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อันดับที่ 2 คือ คุณธรรม จริยธรรม ของนักกฎหมาย และความรับผิดชอบต่อสังคม มีจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรนี้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบ ความเป็นธรรมต่าง จึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ของนักกฎหมาย และความรับผิดชอบต่อสังคมสูง เพราะคนที่ไม่ได้มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ ต้องมีความหวังที่จะให้นักกฎหมายรักษาความเที่ยงตรง ความเป็นธรรมกับบุคคลที่เดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภา สืบกินร (2547) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการระบบการศึกษากฎหมายและระบบการศึกษาเพื่อประกอบวิชาชีพทางกฎหมายในประเทศไทยมีองค์กรที่เกี่ยวข้องอยู่สององค์กรคือมหาวิทยาลัยและองค์กรวิชาชีพ โดยบทบาทของมหาวิทยาลัยจะเป็นไปในกรอบทางวิชาการเท่านั้น ในขณะที่องค์กรวิชาชีพมีบทบาทในทางปฏิบัติ เมื่อกำหนดบทบาทที่ชัดเจนแล้วในส่วนของมหาวิทยาลัยจะต้องวางแนวทางการจัดการเรียนการสอนกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของความเป็นเลิศทางวิชาการ

3. ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อันดับที่ 3 ทักษะทางภาษาต่างประเทศมีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 26.98 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และระหว่างประเทศอาเซียนด้วยกันต้องมีการแลกเปลี่ยนอาชีพนี้เพื่อปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งประชากรในแต่ละประเทศต้องมีการแข่งขันกันสูง จึงทำให้ทักษะภาษาต่างประเทศมีความจำเป็นอย่างมากเพื่อประกอบอาชีพ แต่พื้นฐานทางภาษาอังกฤษของนักศึกษาในประเทศค่อนข้างต่ำจึงทำให้เป็นอุปสรรคในการเรียนการสอนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาลินี สมบูรณ์ไพศาล (2549) ปัญหาและอุปสรรคของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ นักเรียนเดินเรือต้องการสนทนาภาษาอังกฤษกับ

อาจารย์ชาวยุโรปที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นประจำ และสนใจกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษนอกห้องเรียน เช่น การแข่งขันความสามารถด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้นอีกประการหนึ่ง นักเรียนเดินเรือฯ เห็นควรเพิ่มโอกาสหรือเวลาการเข้าใช้โปรแกรมเรียนรู้ภาษาอังกฤษในห้องศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ หรือห้องปฏิบัติการภาษา ให้มากขึ้นกว่าเดิม

4. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ว่าไม่จำเป็นมากที่สุด การพัฒนานักศึกษาโดยการให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบริการวิชาการของหลักสูตร การทำวิจัยของอาจารย์ในหลักสูตร เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 14.29 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริการวิชาการของหลักสูตร การทำวิจัยของอาจารย์ในหลักสูตร ช่วยพัฒนาในตัวเด็กนักศึกษาได้ไม่มากนัก เพราะไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่ต้องทำและเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ แต่เป็นการทำงาน โดยกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งในขั้นตอนพวกนี้ เพื่อเป็นการสร้างสร้างผลงานขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2546) รายงานวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารภายในสถาบันแต่ละสถาบัน ใน 5 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้ความสำคัญต่อผู้เรียนมากขึ้นมีการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน สาขาวิชาที่เป็นที่ต้องการของตลาด นำแนวคิดทางการตลาดมาใช้ในการจัดกลุ่มผู้เรียนมหาวิทยาลัยของรัฐหลายแห่งมุ่งเน้นการเปิดหลักสูตรใหม่ ๆ ที่เรียกว่า “หลักสูตรพิเศษนอกเวลาราชการ” เพื่อสนองความต้องการของกลุ่มผู้เรียนที่หลากหลาย หลายสถาบันมีการวางกลยุทธ์การตลาดในด้านพื้นที่เรียนค่าหน่วยกิตจนมีข้อสังเกตว่ามหาวิทยาลัยมีนวัตกรรมทางหลักสูตรการเรียนการสอนใหม่ ๆ มาก แต่อาจเพื่อสู่การแสวงหารายได้มากกว่าการสร้างองค์ความรู้ให้มหาวิทยาลัย ผู้เรียนหรือสังคม นอกจากนี้ สถาบันหลายแห่งเริ่มพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการสู่ระบบการสร้างเครือข่าย โดยเฉพาะสถาบันในกรุงเทพฯ กับภูมิภาค และด้านการบริหารงานวิจัย สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยชั้นนำของประเทศ ภูมิภาคเอเชีย และนานาชาติ มีการจัดตั้งกองทุนวิจัย (research fund) มีการจัดตั้งศูนย์แห่งความเป็นเลิศ (center of excellence) สนับสนุนให้บุคลากรทำโครงการวิจัยร่วมมือกับองค์กรนานาชาติ การเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาร่วมกับสถาบันต่างประเทศ มีการมุ่งเน้นการตีพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยเผยแพร่ในวารสารนานาชาติ มีการจัดตั้งหน่วยงานประสานงานวิจัยระดับสถาบัน

5. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ว่าจำเป็นมากที่สุด การจัดให้มีแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกักฎหมายของอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 97.73 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการจัดให้มีแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกักฎหมายของอาเซียน เป็นช่องทางหนึ่งที่นักศึกษาจะได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ โดยเลือกในภาษาที่ตนเองชอบและถนัด เมื่อเกิดความรักที่จะเรียน ชอบในสิ่งที่เรียน จะทำให้มีแรงจูงใจ และมีแรงผลักดัน ในการเรียนและประกอบอาชีพที่มั่นคงต่อไป

6. ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวมมีความจำเป็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมทุกอย่างที่ต้องเป็นไป

ตามหลักสูตรนี้ ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาของหลักสูตรมีมากกว่าที่เรียนในหลักสูตรนี้หลักสูตรเดียว แต่ต้องเรียนอย่างอื่นประกอบด้วย จึงทำให้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่ต้องพัฒนาหลักสูตร ให้รองรับเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจิต สุรัตน์ เรื่องชัยและคณะ (2548) ความต้องการพัฒนาการเรียนการสอนของคณาจารย์มหาวิทยาลัยบูรพา คณาจารย์ต้องการได้รับการพัฒนาตนเองในด้านการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือรูปแบบและเทคนิคการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการช่วงเวลา 3-5 วัน ณ สถานที่ภายในมหาวิทยาลัยบูรพา ส่วนนิสิตต้องการให้คณาจารย์เตรียมการสอนล่วงหน้าและเข้าสอนให้ตรงเวลา สอนให้สนุกสนาน ไม่น่าเบื่อหน่าย ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย น่าสนใจ วัดและประเมินผลเป็นระยะสม่ำเสมอเพื่อพัฒนานิสิต และปรับปรุงเนื้อหาวิชาที่สอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

7. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามภูมิภาค พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า แต่ละภูมิภาคมีความต้องการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาผู้เรียน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษาของตน และเล็งเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างมากในเรื่องภาษาต่างประเทศที่ต้องมีการนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน หรือการทำงานต่าง ๆ

8. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามวุฒิการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านเห็นด้วยหรือไม่ กับการเพิ่มรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคอาเซียน เพื่อรองรับกับประชาคมอาเซียน และท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรับรองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนข้ออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประเด็นของการเห็นด้วยหรือไม่ กับการเพิ่มรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคอาเซียน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และควรมีการพัฒนาโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดเพื่อเป็นการพัฒนาหลักสูตรใน ขณะนี้ เพราะหลักสูตรนี้เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นภาษาไทยที่เป็นทางการ เป็นศัพท์เฉพาะทางด้านกฎหมายล้วน จึงควรน่าจะมีการกำหนดภาษาที่เป็นทางการของประเทศในอาเซียน

9. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามอาชีพพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการเพิ่มเติมรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของประเทศในภูมิภาคอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประเด็นเห็นด้วยหรือไม่กับการเพิ่มเติมรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของประเทศในภูมิภาคอาเซียน มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางอาชีพอาจเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศภายในภูมิภาคอาเซียน เพราะการทำงานในปัจจุบันไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับต่างประเทศมากเท่าไร จะมีกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับเรื่องของประชากรภายในประเทศอย่างเดียวนั่น จึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปในแต่ละสาขาอาชีพ

10. ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2558 จำแนกตามระดับตำแหน่งในปัจจุบันพบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนข้ออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ผลการวิจัยพบว่า ให้ความสำคัญกับบทบาทของการศึกษาในการจัดความยากจนและการก้าวพ้นจากความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันได้มุ่งหวังให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของประเทศในระดับสากล โดยมีบางประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียนปรารถนาให้ตนมีศักยภาพทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ภายในอาเซียนด้วยกันเองทั้งนี้ ทุกประเทศอาเซียนมีฐานการปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาของประเทศตั้งแต่ระดับกฎหมายสูงสุดของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีการจัดทำกฎหมายว่าด้วยการศึกษา สอดคล้องรองรับ ซึ่งประเทศส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ถึงแม้ว่าจะมีเพียงไม่กี่ประเทศที่ให้แผนดังกล่าวอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็ตาม โดยแผนดังกล่าวมีความสำคัญในลักษณะของแผนยุทธศาสตร์ชั้นนำในการจัดทำและดำเนินการแผนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกันทั้งประเทศ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา ตลอดจนแผนปฏิบัติการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและในระดับสถานศึกษา ในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งความรู้ นำพาไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ให้ประชาชนพลเมืองในแต่ละประเทศได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ และมีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงานสร้างรายได้ พาประเทศสู่เป้าหมายที่วางไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1) การเปลี่ยนแปลงที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งคนในประเทศก็มีความกระตือรือร้น เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามสถาบันการศึกษาก็ไม่ได้มีส่วนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างได้ แต่บัณฑิตที่กำลังศึกษานั้นต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอีกทาง เพราะความสนใจของบัณฑิตแต่ละคนอาจจะไม่เหมือนกัน และมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้รองรับเกี่ยวกับการศึกษาอย่างครบถ้วน เพราะหลักสูตรแต่ละมหาวิทยาลัยก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นบัณฑิตที่กำลังศึกษาจึงต้องมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองด้วยเช่นกัน

2) นักศึกษาต้องมีการปรับตัวหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้รอบตัว ความรู้ในห้องเรียน ประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ ทัดเทียมกับประเทศในประชาคมอาเซียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตด้วย เพื่อจะได้ทราบแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- 2) ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน